

Lygtinio paleidimo instituto reglamentavimas Lietuvoje: raida ir taikymo iššūkiai

Goda Norvaišytė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel.: (+370 5) 236 6167
El. paštas goda.norvaiyte@tf.vu.lt

Regulation of the Institute of Conditional Release in Lithuania: Development and Application Challenges

Goda Norvaišytė

(Vilnius University (Lithuania))

Since May 1, 2003, when the Penal Code of the Republic of Lithuania came into force, the regulation of conditional release in Lithuania has changed several times. The conditions initially depended on disciplinary categories: less serious cases required serving half of the sentence, while recidivists had to serve up to three-quarters. There were exceptions as well – since, for example, pregnant women or parents with minor children could be released after serving one-third of their sentence. Later amendments introduced additional criteria, such as behavior, incentives, and disciplinary sanctions. A significant change occurred in 2012, when the Law on Probation of the Republic of Lithuania came into effect, and Conditional Release Commissions were established. Although recent statistics indicate a more effective application of conditional release, a deeper analysis reveals persistent issues, among which, particularly, an overestimation of prisoner risk levels and the lack of synergy between the Conditional Release Commissions and the courts. Conditional release is an important tool for social reintegration, helping convicted persons gradually reintegrate into society. It promotes public safety, reduces crime, and mitigates the harmful effects of imprisonment. It is considered a component of progressive sentence enforcement, ensuring a structured transition from incarceration to life in freedom through individualized conditions and supervision. Lithuanian statistics from 2020 to 2024 show that this measure is effective as the proportion of individuals who successfully completed conditional release increased from 68% (in 2020) to 81% (in 2024).

Keywords: conditional release from imprisonment, resocialization, custodial sentence.

Lygtinio paleidimo instituto reglamentavimas Lietuvoje: raida ir taikymo iššūkiai

Goda Norvaišytė

(Vilniaus universitetas (Lietuva))

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksui, lygtinio paleidimo reguliavimas Lietuvoje kito kelis kartus. Pirminėje lygtinio paleidimo koncepcijoje formaliosios sąlygos priklausė nuo drausminių grupių, materialiosios sąlygos esmingai buvo susietos su nuteistojo įsipareigojimu elgtis dorai bei stropiai dirbti. Vėlesnėse kodekso redakcijose atsirado daugiau kriterijų – vertinta pakartotinė nusikalstamo elgesio rizika, paskatos, nuobaudos.

Received: 07/12/2025. **Accepted:** 12/12/2025

Copyright © 2025 Goda Norvaišytė. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Esminis pokytis įvyko 2012 m., įsigaliojus Lietuvos Respublikos probacijos įstatymui ir įsteigus lygtinio paleidimo komisijas. Pastarųjų metų lygtinio paleidimo taikymo statistika rodo efektyvesnę lygtinio paleidimo taikymą – vis dėlto, atlikus nuodugnesnę analizę, matyti, kad esminės lygtinio paleidimo instituto taikymo problemos, susijusios su nuteistųjų rizikos pervertinimu bei lygtinio paleidimo komisijų ir teismų darbo sinergija, lieka aktualios. Lygtinis paleidimas yra svarbi socialinės integracijos priemonė, padedanti nuteistiesiems palaipsniui grįžti į visuomenę. Ši priemonė skatina visuomenės saugumą, mažina nusikalstamumą ir padeda įveikti įkalinimo žalą. Ji laikoma progresyvaus bausmės atlikimo dalimi, padedančia užtikrinti nuoseklų perėjimą nuo kalinimo prie gyvenimo laisvėje, taikant individualias sąlygas ir priežiūrą. Lietuvos statistika (2020–2024 m.) rodo, kad lygtinio paleidimo priemonė yra veiksminga: sėkmingai ją įvykdžiusių asmenų dalis siekia nuo 68 proc. (2020 m.) iki 81 proc. (2024 m.).

Pagrindiniai žodžiai: lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų, resocializacija, laisvės atėmimo bausmė

Įvadas

„Sakoma, kad niekas iš tikrųjų nepažįsta tautos, kol nepateko į jos kalėjimą.

Tauta turi būti vertinama ne pagal tai, kaip ji elgiasi su aukščiausiais valstybės piliečiais, bet su žemiausiais“,

– Nelson Rolihlahla Mandela¹

Nuo pat kalėjimų atsiradimo pradžios kalinių lygtinio paleidimo galimybė kėlė įvairių diskusijų – iš pradžių buvęs išimtinai karalių ar kitų valdovų rankose, kaip tam tikra malonės forma, XX a. pradžioje tapo teisiškai reglamentuota ir sisteminė bausmių vykdymo priemonė². Įkaltintų asmenų paleidimo iš įkalinimo įstaigos procedūros yra svarbios ne tik nuteistiesiems asmenims, bet ir atskleidžia valstybės brandą, parodo, kaip visuomenė elgiasi su laisvę praradusiais pažeidžiamais asmenimis³. Būtent todėl iš valdovo galios demonstravimo, malonės ir gailestingumo idėjos lygtinis paleidimas transformavosi į mokslinių tyrimų rezultatais pagrįstos nuteistųjų socialinės integracijos formą. Kaip teigiama Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2003 m. rugsėjo 24 d. rekomendacijos dėl lygtinio paleidimo (parolio) Rec (2003) 22 preambulėje⁴, lygtinis paleidimas yra viena iš efektyviausių bei konstruktyviausių prevencijos priemonių, padedančių užkirsti kelią pakartotiniam nuteistojo nusikalstamam elgesiui bei užtikrinti sklandų įkalinimo atvėrimą, teikiant kaliniui pagalbą laiku, planuojamą priežiūrą ir vykdant realią integraciją į visuomenę.

Lygtinio paleidimo galimybė numatyta visose Europos šalyse, tačiau jo taikymo sąlygos – skiriasi. Kiekviena valstybė turi teisę nuspręsti, kas priima sprendimą dėl lygtinio paleidimo taikymo, įtvirtinti minimalius bausmės atlikimo reikalavimus, pasirinkti lygtinio paleidimo modelį, nustatyti nuteistųjų rizikos prognozės reikšmę⁵. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, remiantis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, negarantuoja teisės į lygtinį paleidimą, tačiau kiekvienas nuteistasis turi teisę į lygtinio paleidimo galimybės apsvaistymą⁶.

Tarptautiniuose teisės aktuose ir rekomendacijose pateikiama lygtinio paleidimo samprata, šio instituto tikslai, apibendrinama veiksminga jo taikymo ir vykdymo praktika. Lygtiniam paleidimui taikyti

¹ Šią mintį Nelson Rolihlahla Mandela užrašė autobiografinėje knygoje „Long Walk To Freedom“ (1994 m.), kurioje prisimena 27 metus trukusio politinio kalinimo patirtį.

² DÜNKEL Frieder (2013). Youth justice: European and international developments and (good) practices. *Research Handbook of Comparative Criminal Justice*, p. 1256.

³ PADFIELD, Nicola *et al.* (2010). *Release from Prison: European Policy and Practice*, p. 3.

⁴ Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2003 m. rugsėjo 24 d. rekomendacijos dėl lygtinio paleidimo (parolio) Rec (2003) 22.

⁵ BRUINSMA, Gerben *et al.* (2014). *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, Springer, p. 1261.

⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje „Dybeku prieš Albaniją“, peticijos Nr. 41153/06, bei 2008 m. vasario 12 d. sprendimas byloje „Kafkaris prieš Kiprą“, peticijos Nr. 9644/09.

paprastai nustatomos formalios ir materialios sąlygos, pastarosios dažniausiai siejamos su pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimu, mokslinėje doktrinoje keliančiu daug diskusijų. Mokslinėje literatūroje dažnai keliamas esminis klausimas – ar tokią riziką įmanoma objektyviai įvertinti, ypač tada, kai nuteistasis yra įkalinimo įstaigoje⁷. Šiuolaikinėje mokslinėje teisės ir kriminologijos literatūroje analizuojamos nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo galimybės ir ribotumas (F. Dünkel, E. Latessa, T. Goddard, J. Brady), sisteminės resocializacijos problemos (F. Dünkel, O. Sevdiren, S. Maruma, N. Padfield, D. van Zyl Smit), pakartotinis nusikalstamas elgesys, jį skatinantys ir nuo jo sulaikantys veiksniai (F. Dünkel, K. Drenkhahn, R. Osei Mensah, J. McLean).

Lietuvoje lygtinio paleidimo institutą reikšmingai nagrinėjo G. Sakalauskas, pateikdamas lygtinio paleidimo taikymo sąlygų palyginimą pasirinktose užsienio valstybėse, atskleidė Lietuvos lygtinio paleidimo instituto problematiką, nuteistųjų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos pervertinimo iššūkius⁸ iki mišraus lygtinio paleidimo sistemos modelio įsigaliojimo Lietuvoje. G. Sakalauskas taip pat analizavo lygtinio paleidimo Lietuvoje reglamentavimo bei taikymo pokyčius įsigaliojus Lietuvos Respublikos probacijos įstatymui⁹. A. Vosyliūtė atskleidė lygtinio paleidimo sampratą, šio instituto prasmę, siekė išanalizuoti teismų praktikos problemas lygtinio paleidimo bylose¹⁰, taip pat apžvelgė lygtinio paleidimo taikymo pagrindų raidą¹¹. I. Michailovič atliko kokybinį tyrimą apie lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų komisijų bei teisėjų sprendimų priėmimo ypatumus¹².

Lietuvoje lygtinio paleidimo reglamentavimas ir jo taikymo praktika nuo Nepriklausomybės atkūrimo keitėsi ne kartą – 2003 m. įsigaliojus Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksui (Bausmių vykdymo kodeksas) bei 2012 m. kartu su Lietuvos Respublikos probacijos įstatymu įsigaliojus naujai Bausmių vykdymo kodekso XI skyriaus septintojo skirsnio „Lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų“ straipsnių redakcijai¹³. Paskutiniai sisteminiai lygtinio paleidimo reglamentavimo pakeitimai buvo padaryti 2019 m. birželio 27 d. priimtu ir 2022 m. sausio 1 d. įsigaliojusiu Bausmių vykdymo kodekso¹⁴ pakeitimo įstatymu. Iš esmės toks pats lygtinio paleidimo reglamentavimas (82 str.) buvo suformuluotas ir 2023 m. sausio 1 d. įsigaliojusiame naujos redakcijos Bausmių vykdymo kodekse. Lygtinio paleidimo taikymo praktika įvairiuose Lietuvos kalėjimuose ir teismų sprendimuose yra labai skirtinga, trūksta ir aiškaus teorinio šio instituto prasmės ir reikalingumo pagrindimo. Lygtinio paleidimo taikymo problematikai vis labiau liekant mokslinių tyrimų paraštėse, šiame straipsnyje analizuojamas išimtinai Lietuvos lygtinio paleidimo institutas bei tarptautiniai teisės aktai, standartai.

⁷ DÜNKEL, Frieder et al. (2014). *European Treatment, Transition Management and Re-Integration of High-Risk Offenders: Results of the Final Conference at Rostock-Warnemünde*, Universitätsverlag Potsdam, p. 89.

⁸ SAKALAUSKAS, Gintautas et al. (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas.

⁹ SAKALAUSKAS, Gintautas (2013). Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 4(82).

¹⁰ VOSYLIŪTĖ, Andželika (2017). Lygtinis paleidimas kaip integracijos prielaida: teismų sprendimų problemos. Iš: *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teisės institutas.

¹¹ VOSYLIŪTĖ, Andželika (2024). Lygtinio paleidimo taikymą reglamentuojančių įstatymų kaita ir kokybė atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Iš: *Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė: patirtis ir ateitis. Liber amicorum* profesoriumi Gintarui Švedui: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

¹² MICHAILOVIČ, Ilona et al. (2017). Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo problemos Lietuvoje. *Kriminologijos studijos*, 4, 145–182. doi:10.15388/CrimLithuan.2016.4.10731.

¹³ SAKALAUSKAS, Gintautas (2013). Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 4(82), 6.

¹⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, patvirtintas įstatymu Nr. IX-994, priimtu 2002 m. birželio 27 d. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti lygtinio paleidimo paskirtį, taikymo sąlygas ir jų raidą Lietuvoje.

Šio straipsnio uždaviniai: atskleisti lygtinio paleidimo paskirtį bausmių vykdymo sistemoje; ištirti lygtinio paleidimo formaliųjų ir materialiuųjų sąlygų turinį; išanalizuoti lygtinio paleidimo instituto teisinę raidą Lietuvoje; atskleisti lygtinio paleidimo taikymo probleminius aspektus.

Straipsnyje yra naudojami dokumentų ir teismų praktikos analizės, lyginamasis, istorinis, teleologinis bei empirinis duomenų analizės metodai.

1. Lygtinis paleidimas – nuteistųjų socialinės integracijos priemonė

Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje CM/Rec (2010)1 dėl Europos Tarybos probacijos taisyklių¹⁵ nuostatos apie kalinimo atvėrimo būtinybę reikšmingai susietos su lygtiniu paleidimu bei jo tikslu *per se*. Rekomendacijoje pažymima, kad lygtinis paleidimas padeda užtikrinti teisingą bausmių vykdymo procesą, visuomenės saugumą ir prisideda prie nusikalstamumo mažinimo. Nepaisant įkalintiems asmenims numatomų individualių lygtinio paleidimo sąlygų, kurios apima tam tikrą numatytų pareigų, intervencijų, priežiūros ir pagalbos formų visumą, itin svarbus lygtinio paleidimo tikslas – nuteistojo socialinė įtrauktis, kuri yra viena iš pagrindinių bendruomenės saugumo dedamųjų bei pagrindinis laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslas.

Lygtinis paleidimas suprantamas ir kaip viena iš progresyvaus bausmės atlikimo principo įgyvendinimo priemonių. 2006 m. Europos kalėjimų taisyklėse¹⁶ nurodoma, kad gyvenimas kalinimo įstaigoje turėtų kiek įmanoma labiau priartėti prie pozityvių gyvenimo visuomenėje aspektų, o visas kalinimas turėtų vykti taip, kad asmenys, kurių laisvė buvo apribota, galėtų lengviau integruotis į laisvą visuomenę (Europos kalėjimų taisyklių 5 ir 6 punktai). Šis institutas padeda kaliniams nuosekliau pereiti nuo gyvenimo kalėjime į gyvenimą laisvėje, nustačius atitinkamas individualizuotas sąlygas ir priežiūrą, kurios kartu padeda užtikrinti ir visuomenės saugumą bei nusikalstamo elgesio rizikos valdymą. Lygtinio paleidimo reikalingumas pirmiausia remiasi kertine nuostata, kad įkalinimas yra žalingas, todėl žalingam įkalinimo poveikiui sumažinti įstatymo lygmeniu turėtų būti numatytos aiškos ir visiems įkalintiems asmenims nustatytos lygtinio paleidimo taikymo sąlygos. Lygtinis paleidimas yra svarbi nuteistų asmenų integracijos priemonė, kuri užtikrina nuoseklų nuteisto asmens grįžimą į visuomenę, kadangi jo priežiūra lygtinio paleidimo metu yra grįsta pagalba laiku bei palydėjimu, siekiant suvaldyti nusikalstamą elgesį lėmusius rizikos veiksnius. Būtent lygtinio paleidimo metu tikroji socialinė integracija viso laisvės atėmimo bausmės vykdymo metu tampa pirmą kartą juntama.

Lygtinai paleidžiamiems iš įkalinimo įstaigų asmenims yra sudaromas individualus probuojamojo priežiūros planas, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo¹⁷ nustatytas ir teismo paskirtas probacijos sąlygas, probuojamojo rizikos lygį, kriminogeninius veiksnius. Priežiūros plane taip pat atsižvelgiama į elgesį atliekant laisvės atėmimo bausmę ir šios bausmės atlikimo metu taikytas resocializacijos priemones ir jų įgyvendinimo rezultatus.

Probacijos įstatyme įtvirtintas lygtinai paleistam asmeniui taikomas priežiūros ir paslaugų paketas, kuris apima pačias įvairiausias priemones: socialinės pagalbos teikimą sprendžiant asmenines nuteistojo problemas, individualų ir grupinį darbą ugdant prabuojamojo asmens gebėjimus vystyti gyvenimą teisėtai būdais, socialinių įgūdžių lavinimą, pozityvaus užimtumo priemones, terapines, psicholo-

¹⁵ Europos Tarybos Ministrų Komitetas, *Rekomendacija CM/Rec(2010)1 dėl Europos Tarybos probacijos taisyklių*, 2010. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/16804c18f1>.

¹⁶ Europos Tarybos Ministrų Komitetas, *Rekomendacija Rec(2006)2 dėl Europos kalėjimų taisyklių*, 2006 [interaktyvus]. <https://rm.coe.int/16804d22f9>.

¹⁷ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012-01-06, Nr. 4-108.

gines, psichoterapines paslaugas. Maža to, lygtinį paleidimą koordinuojantys pareigūnai konsultuoja ir tarpininkauja būsto paieškos klausimais, siunčia į socialinių paslaugų įstaigas, taip pat įstaigas, teikiančias paslaugas asmenims, sergantiems priklausomybės ligomis, padeda įsidarbinti, inicijuoja susitikimus su galimais darbdaviais, motyvuoja ir skatina įgyti išsilavinimą, dalyvauti elgesio pataisos programose. Be kita ko, Probacijos įstatymo 19 straipsnio 8 dalyje įtvirtintos progresyvaus atkuriamojo teisingumo principo užuomazgos baudžiamojoje justicijoje, kuriomis siekiama sutaikyti prabuojamąjį ir nukentėjusįjį bei atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą.

Tuo tarpu lygtinai paleisti asmenys išipareigoja nustatytu laiku būti nurodytose vietose, dalyvauti elgesio pataisos programose, gydytis priklausomybės nuo psichiką veikiančių medžiagų ligas, jeigu toks gydymas buvo pradėtas ir nebaigtas laisvės atėmimo vietų įstaigoje, nesilankyti tam tikrose vietose, nevartoti psichiką veikiančių medžiagų, jeigu nusikalstamą veiką, už kurią nuteistasis atlieka bausmę, padarė būdamas apsvaigęs nuo šių medžiagų, nebendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis.

Probacija pripažįstama sėkmingai įvykdyta, o nuteistasis laikomas atlikęs bausmę ir išregistruojamas iš probacijos duomenų bazės, kai įvykdo paskirtas priemones ir pareigas, o lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų įstaigos nebuvo panaikintas. Sėkmingą probaciją taip pat rodo probacijos nutraukimas prieš terminą, faktiškai atlikus ne mažiau kaip tris ketvirtadalius, kai asmens rizika ir elgesys probacijos vykdymo metu rodo, kad probacijos tikslai gali būti pasiekti be tolesnės probuojamojo priežiūros, jeigu probuojamasis nepažeidė probacijos sąlygų, nepadarė teisės pažeidimų. Dažniausiai praktikoje probacijos nutraukimo bei asmenų išregistravimo iš probacijos pasiunčiant nuteistąjį atlikti likusią neatliktą laisvės atėmimo bausmės dalį atvejai yra susiję su vengimu vykdyti probacijos sąlygas ar naujų nusikalstamų veikų padarymu (žr. 1 lentelę).

Detaliau analizuojant lygtinio paleidimo statistiką, rodančią nuteistųjų socialinės integracijos rezultatą, matyti, kad iš tiesų lygtinai paleistų asmenų, kurie sėkmingai įvykdo probacijos sąlygas dalis yra ypač pozityvi – per 2020 m. ataskaitinį laikotarpį net 68 proc. asmenų lygtinio paleidimo vykdymas buvo sėkmingas, 2021 m. – 862 asmenų (72 proc.), 2022 m. – 739 asmenų (79 proc.), 2023 m. – 851 asmenys (80 proc.), 2024 m. – 838 asmenų (81 proc.). Atitinkamai šie duomenys atskleidžia, kad asmenų, kurie lygtinio paleidimo metu pakartotinai nusikalsta, nėra daug – per 2020 m. ataskaitinį laikotarpį asmenų, kurie lygtinio paleidimo metu padarė naujas nusikalstamas veikas, dalis – 12 asmenų (0,65 proc.), 2021 m. – 7 asmenys (0,36 proc.), 2022 m. – 12 asmenų (0,65 proc.), 2023 m. – 8 asmenys (0,39 proc.), 2024 m. – 11 asmenų (0,59 proc.). Bendrą probacijos sąlygų pažeidimų dėl padarytų nusikalstamų veikų, vengimo vykdyti probacijos sąlygas ar probacijos sąlygų pažeidimo per 2020 metų ataskaitinį laikotarpį dalį sudarė 107 asmenys (5,8 proc.), 2021 m. – 146 asmenys (7,5 proc.), 2022 m. – 144 asmenys (7,8 proc.), 2023 m. – 167 asmenys (8,2 proc.), 2024 m. – 143 asmenys (7,6 proc.).

Vis dėlto reikia pažymėti, kad Probacijos įstatymo 30 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad Probacijos tarnybos teikimu teismas gali priimti sprendimą panaikinti lygtinį paleidimą iš laisvės atėmimo vietų įstaigos ir vykdyti likusią bausmės dalį, jeigu probacijos vykdymo metu probacijos tarnyba nustatė nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos arba žalos kitiems asmenims rizikos padidėjimą ir yra pakankamas pagrindas manyti, kad probacijos tikslas nebus pasiektas. Atlikta lygtinio paleidimo sąlygomis bausmę atliekančių asmenų įregistravimo bei išregistravimo iš duomenų registro statistikos analizė atskleidė, kad tikroji lygtinio paleidimo instituto vykdymo jautrioji dalis yra susijusi ne su nuteistų asmenų pakartotiniu nusikalstamu elgesiu, o su tinkamu probacijos sąlygų vykdymu. Būtent probacijos sąlygų pažeidimas ar vengimas jas vykdyti išaugina nuteistųjų, išbrauktų iš probacijos duomenų registro lygtinio paleidimo metu dėl padarytų pažeidimų, skaičių.

1 lentelė. Lygtinio paleidimo sąlygomis bausmę atliekančių asmenų įregistravimo ir išregistravimo iš duomenų registro pagrindai bei statistika 2020–2024 m.¹⁸ Sudaryta remiantis Lietuvos kalėjimų tarnybos skelbiamų viešai prieinamų ataskaitų duomenimis¹⁹

	Lygtinai paleisti asmenys, kurie:	2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.
1.	Įtraukti į duomenų registrus sausio 1 d. bei per ataskaitinį laikotarpį	1820	1940	1841	2021	1862
2.	Išregistruoti iš duomenų registrų dėl padarytų nusikalstamų veikų per ataskaitinį laikotarpį	12	7	12	8	11
3.	Už vengimą vykdyti probacijos sąlygas	95	139	132	159	132
4.	<i>Pažeidė probacijos sąlygas per ataskaitinį laikotarpį (2+3)</i>	<i>107</i>	<i>146</i>	<i>144</i>	<i>167</i>	<i>143</i>
	Bendra probacijos sąlygų pažeidimo dalis per ataskaitinį laikotarpį:	5,8 proc.	7,5 proc.	7,8 proc.	8,2 proc.	7,6 proc.
		2020 m.	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.
	Lygtinai paleisti asmenys, kurie buvo išregistruoti iš duomenų registro per ataskaitinį laikotarpį:	926	1190	933	1066	1034
1.	Pasibaigus paskirtos bausmės terminui	541	765	673	749	727
2.	Nutraukus priežiūrą prieš terminą	93	97	66	102	111
3.	<i>Sėkmingai įvykdžiusių lygtinio paleidimo sąlygas asmenų skaičius (1+2)</i>	<i>634</i>	<i>862</i>	<i>739</i>	<i>851</i>	<i>838</i>
	Sėkmingai įvykdžiusių lygtinio paleidimo sąlygas dalis:	68 proc.	72 proc.	79 proc.	80 proc.	81 proc.

Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. R(92)16 valstybėms narėms dėl Europos taisyklių dėl bendrijos sankcijų ir priemonių²⁰ 85–86 taisyklės numato, kad kai svarstomas bendruomeninės sankcijos ar priemonės panaikinimas turi būti tinkamai ir rūpestingai atsižvelgiama į tai, kaip ir kiek buvo laikomasi visų nustatytų sąlygų ir įsipareigojimų, o priėmus sprendimą panaikinti bendruomeninę sankciją ar priemonę, nebūtinai priimamas sprendimas ją keisti laisvės atėmimo bausme. Rekomendacijoje taip pat numatyta, kad teisės aktuose neturėtų būti nuostatų, pagal kurias bendruomeninė sankcija ar priemonė, pažeidus nustatytas pareigas, yra automatiškai keičiama (grąžinama) į laisvės atėmimo bausmę. Rekomendacijos 84 taisyklė pažymi, kad su sankcija ar priemone susijusių sąlygų ar įpareigojimų nesilaikymas, dėl kurio pagal galiojančius teisės aktus sankcija ar priemonė gali būti pakeista, iš dalies ar visiškai panaikinta, savaime nelaikomas nusikaltimu.

Priimant sprendimą dėl lygtinio paleidimo panaikinimo, reikalaujama, kad pažeidimai būtų rimti arba nuolatiniai. Nurodymų pažeidimas apibrėžiamas kaip nuolatinis, jei probuojamasis savo pasikartojančiais veiksmais ar nuolatinio elgesiu (pvz., pabėgimu) parodo, kad nenori laikytis paskirtų nurodymų²¹. Vengimas vykdyti priežiūrą ir nurodymus apibrėžiamas kaip nuolatinis, jei probuojamasis pakartotinai

¹⁸ Lentelė sudaryta vadovaujantis Lietuvos kalėjimų tarnybos viešai prieinamomis ataskaitomis.

¹⁹ Lietuvos probacijos tarnybos Strateginio planavimo ir finansų skyriaus darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnybos priežiūroje, statistinės ataskaitos (2020–2024 m.).

²⁰ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(92)16 Dėl Europos taisyklių dėl bendrijos sankcijų ir priemonių, priimta Ministrų komiteto 1992 m. spalio 19 d. 482-ajame ministrų pavaduotojų susitikime. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/09000016809dcb63>. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 10 d.

²¹ PRUIN, Ineke (2012). *Prisoner Resettlement in Germany – New Approaches?*, p. 65.

arba nuolat yra nepasiekiamas probacijos pareigūnui, kitu atveju, kol probuojamasis neatsisako priežiūros, lygtinio paleidimas turėtų būti vykdomas ir toliau, tačiau probacijos pareigūnas tokiu atveju gali prašyti teismo skirti kitas ar papildomas pareigas ar nurodymus. Rimti ir (arba) nuolatiniai pažeidimų atvejai yra laikomi pagrįsti dėl lygtinio paleidimo atšaukimo tik tada, kai teismui kyla pagrįstų įtarimų, kad jie gali tapti naujų nusikaltimų padarymo priedaiga. Tokiu atveju būtina nauja prognozė / rizikos vertinimas, kuriame būtų atsižvelgta į pažeidimus ir bendrą probuojamojo elgesį pažeidėjo elgesį²².

Apibendrinant galima teigti, kad lygtinio paleidimo taikymo panaikinimas dėl probacijos sąlygų pažeidimo ar vengimo jas vykdyti sudaro itin reikšmingą dalį išregistruotųjų iš probacijos duomenų registro dalį. Lietuvoje lygtinio paleidimo vykdymo metu asmenų, kurie padarė nusikalstamas veikas probacijos metu, dalis yra itin nedidelė – vos keletas procentų.

2. Lygtinio paleidimo reguliavimas Lietuvoje – istorinė raida ir šių dienų taikymo ypatumai

Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2003 m. rugsėjo 24 d. rekomendacijoje dėl lygtinio paleidimo (parolio) Rec (2003) 22 lygtinis paleidimas apibrėžiamas kaip sąlyginis įkalinimo asmens paleidimas (angl. *conditional release*) iš įkalinimo įstaigos individualizuotomis sąlygomis. Kitaip tariant, lygtinis paleidimas suprantamas kaip nuteistojo paleidimas iš įkalinimo įstaigos prieš paskirtos laisvės atėmimo bausmės termino pabaigą, toliau taikant tam tikrus elgesio ribojimus. Pamatiniame Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. lapkričio 27 d. sprendimo Nr. 2008/947/TVR²³ 2 straipsnio 6 punkte lygtinis paleidimas apibrėžiamas kaip kompetentingos institucijos ar nacionalinės teisės aktais grindžiamas sprendimas dėl nuteistojo asmens paleidimo anksčiau, atlikus dalį laisvės atėmimo bausmės, skiriant vieną ar daugiau lygtinio paleidimo priemonių, kurias sudaro tam tikri įpareigojimai.

Rekomendacijos dėl lygtinio paleidimo ketvirtame skirsnyje nurodoma, kad lygtinio paleidimo institutas į valstybių narių nacionalinę bausmių vykdymo teisę gali būti įgyvendinamas pasirenkant diskrecinio arba privalomojo lygtinio paleidimo sistemą. Be to, Rekomendacijos 16–20 punktuose numatyta, kad nacionalinės lygtinio paleidimo sąlygos turėtų nustatyti minimalų laisvės atėmimo bausmės atlikimo laikotarpį, kurį reikia atlikti prieš lygtinio paleidimo taikymo galimybę. Kriterijai, kuriuos kaliniai turi atitikti, kad būtų lygtinai paleisti, turėtų būti aiškūs ir nedviprasmiški. Be to, jie turėtų būti realistiški, atsižvelgiant į kalinių asmenines savybes, socialines ir ekonomines aplinkybes. Lygtinio paleidimo kriterijai turėtų būti taikomi taip, kad lygtinai galėtų būti paleidžiami visi kaliniai, kurie, kaip manoma, atitinka minimalias garantijas tapti įstatymus gerbiančiais asmenimis. Nors detalės lygtinio paleidimo taikymo sąlygos, susijusios su minimaliu atliktiniu laisvės atėmimo bausmės dydžiu ar įkaliniesiems keliamais konkrečiais kriterijais, Rekomendacijoje nėra pateikiamos, bet iš atskirų aptartų lygtinio paleidimo taikymo principų neabejotinai yra akcentuojama tam tikra lygtinio paleidimo instituto kryptis, kuri turėtų atsispindėti valstybių teisės aktuose.

1990 m. kovo 11 d. Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę, Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso turinio nuostatos, susijusios su lygtinio paleidimo taikymo ypatumais²⁴, dar kurį laiką galiojo. Analizuojant šiame kodekse numatyto lygtinio paleidimo reguliavimo pokyčius iki

²² WALTER, Stree *et al.* (2010). *Strafgesetzbuch: Kommentar*, 28. Aufl., § 63, p 7.

²³ Europos Tarybos 2008 m. lapkričio 27 d. pamatinis sprendimas 2008/947/TVR dėl teismo sprendimų ir sprendimų dėl lygtinio nuteisimo tarpusavio pripažinimo principo taikymo siekiant užtikrinti lygtinio atleidimo priemonių ir alternatyvių sankcijų priežiūrą [interaktyvus]. Prieiga internete: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2008/947/oj

²⁴ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, priimtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1961 m. birželio 26 d. *Ivyrausybės žinios*, 1961-01-01, Nr. 18-147.

1997 metų, matoma, kad materialiosios lygtinio paleidimo sąlygos buvo suformuotos taip: „asmenims, atliekantiems bausmę laisvės atėmimo vietose, jeigu įmanoma juos toliau taisyti neizoliuotus nuo visuomenės, bet prižiūrimus, gali būti taikomas lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų, esant nuteistojo įsipareigojimui pavyzdingu elgesiu ir sąžiningu darbu įrodyti, kad jis pasitaisys“. Vertinant praeityje galiojusio Baudžiamojo kodekso redakcijas (žr. 2 lentelę), matyti, kad materialiosios lygtinio paleidimo taikymo sąlygos 2000 m. vasario 17 d. redakcijoje buvo labiau detalizuotos bei paliktos galioti iki šio kodekso galiojimo pabaigos – 2003 m. balandžio 30 dienos. Analizuojant BK 54⁽²⁾ straipsnį matyti, kad lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų gali būti taikomas atsižvelgiant į įkalinimo įstaigos administracijos teikiamą įkalinimo charakteristiką, jo turėtas ar turimas nuobaudas ir paskatinimus, jeigu asmenį įmanoma toliau taisyti jį prižiūrint, tačiau neizoliavus nuo visuomenės, ir esant nuteistojo įsipareigojimui pavyzdingu elgesiu ir sąžiningu darbu įrodyti, kad jis pasitaisys.

2 lentelė. Lygtinio paleidimo formaliųjų sąlygų kaita Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 1997–2001 m. suvestinėse redakcijose

Atlikta bausmės dalis	1997-10-16 suvestinė redakcija ²⁵	2001-08-03 suvestinė redakcija ²⁶	2001-10-09 suvestinė redakcija ²⁷
1/3	asmenims, nuteistiems laisvės atėmimu iki penkerių metų įskaitytinai už nusikaltimus, padarytus dėl neatsargumo, nepilnamečiams, nėščioms moterims, taip pat moterims, turinčioms vaiką iki 7 metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų (jei iš tų moterų neatimtos motinystės teisės), jeigu jų padaryti nusikaltimai nepaminėti šio kodekso 54 straipsnio septintosios dalies 2 punkte ir aštuntojoje dalyje, jiems faktiškai atbuvus ne mažiau kaip vieną trečdalį paskirtosios bausmės laiko;	asmenims, nuteistiems laisvės atėmimu iki penkerių metų įskaitytinai už nusikaltimus, padarytus dėl neatsargumo; asmenims, nuteistiems už nusikaltimus, padarytus prieš jiems sueinant aštuoniolika metų, nėščioms moterims, taip pat vienišam tėvui (motinai) , turinčiam vaikų iki 7 metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų (jei tokių tėvų valdžia šiems vaikams nėra teismo apribota), jeigu jų padaryti nusikaltimai nepaminėti šio kodekso 54 straipsnio septintosios dalies 2 punkte ir aštuntojoje dalyje. Lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų šiame punkte nurodytiems asmenims gali būti teismo taikomas jiems faktiškai atlikus ne mažiau kaip vieną trečdalį paskirtosios bausmės laiko;	asmenims, nuteistiems laisvės atėmimu iki penkerių metų įskaitytinai už nusikaltimus, padarytus dėl neatsargumo; asmenims, nuteistiems už nusikaltimus, padarytus prieš jiems sueinant aštuoniolika metų, nėščioms moterims, taip pat vienišam tėvui (motinai), turinčiam vaikų iki 7 metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų (jei tokių tėvų valdžia šiems vaikams nėra teismo apribota), jeigu jų padaryti nusikaltimai nepaminėti šio kodekso 54 straipsnio septintosios dalies 2 punkte ir aštuntojoje dalyje. Lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų šiame punkte nurodytiems asmenims gali būti teismo taikomas jiems faktiškai atlikus ne mažiau kaip vieną trečdalį paskirtosios bausmės laiko;

²⁵ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, priimtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1961 m. birželio 26 d. *Vyriausybės žinios*, 1961-01-01, Nr. 18-147, suvestinė (1997-10-16 – 1997-11-19).

²⁶ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, priimtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1961 m. birželio 26 d. *Vyriausybės žinios*, 1961-01-01, Nr. 18-147, suvestinė (2001-08-03 – 2001-10-08).

²⁷ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, priimtas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1961 m. birželio 26 d. *Vyriausybės žinios*, 1961-01-01, Nr. 18-147, suvestinė (2001-10-09 – 2001-11-07).

Atlikta bausmės dalis	1997-10-16 suvestinė redakcija	2001-08-03 suvestinė redakcija	2001-10-09 suvestinė redakcija
1/2	asmenims, nuteistiems iki dešimties metų įskaitytinai, jiems faktiškai atbuvus ne mažiau kaip pusę paskirtosios bausmės laiko;	asmenims, nuteistiems iki dešimties metų įskaitytinai, jiems faktiškai atlikus ne mažiau kaip pusę paskirtosios bausmės laiko;	asmenims, nuteistiems iki dešimties metų įskaitytinai, jiems faktiškai atlikus ne mažiau kaip pusę paskirtosios bausmės laiko;
2/3	asmenims, nuteistiems daugiau kaip dešimčiai metų, jiems faktiškai atbuvus ne mažiau kaip du trečdalius paskirtosios bausmės laiko;	asmenims, nuteistiems daugiau kaip dešimčiai metų, jiems faktiškai atlikus ne mažiau kaip du trečdalius paskirtosios bausmės laiko;	asmenims, nuteistiems daugiau kaip dešimčiai metų, jiems faktiškai atlikus ne mažiau kaip du trečdalius paskirtosios bausmės laiko;
3/4	asmenims, nuteistiems už nusikaltimus, paminėtus šio kodekso 54 straipsnio septintosios dalies 2 punkte ir aštuntojoje dalyje, taip pat itin pavojingiems recidyvistams ir asmenims, nuteistiems už išžaginimą pagal šio kodekso 118 straipsnio 1 ir 2 dalis, jiems faktiškai atbuvus ne mažiau kaip tris ketvirtadalius paskirtosios bausmės laiko.	asmenims, nuteistiems už nusikaltimus, nurodytus šio kodekso 54 straipsnio septintosios dalies 2 punkte ir aštuntojoje dalyje, taip pat itin pavojingiems recidyvistams ir asmenims, nuteistiems už išžaginimą pagal šio kodekso 118 straipsnio 1 ir 2 dalis, jiems faktiškai atlikus ne mažiau kaip tris ketvirtadalius paskirtosios bausmės laiko.	asmenims, nuteistiems už nusikaltimus, nurodytus šio kodekso 54 straipsnio septintosios dalies 2 punkte ir aštuntojoje dalyje, taip pat itin pavojingiems recidyvistams ir asmenims, nuteistiems už tyčinį nužudymą sunkinančiomis aplinkybėmis (105 straipsnis), išžaginimą (118 straipsnis, išskyrus mažametės išžaginimą) arba kėsinimąsi į policininko ar policijos rėmėjo gyvybę (203(1) straipsnis) , jiems faktiškai atbuvus ne mažiau kaip tris ketvirtadalius paskirtosios bausmės laiko.

Formaliosios lygtinio paleidimo sąlygos nuo 1997 m. spalio mėnesio iki (senojo) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo pabaigos – 2003 m. balandžio 30 d. esmingai buvo koreguotos du kartus.

2003 m. gegužės 1 d. įsigalioję naujasis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas²⁸, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas²⁹ ir Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas³⁰ (Bausmių vykdymo kodeksas) žymi vieną reikšmingiausių nepriklausomos Lietuvos teisėkūros etapų baudžiamosios justicijos sistemoje. Pirma, 1992 m. priimta Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtino teisinės valstybės, proporcingumo ir žmogaus teisių apsaugos principus. Antra, Lietuvos siekis integruotis į Europos Sąjungą bei siekis užtikrinti atitiktį Europos Sąjungos teisės aktams suponavo būtinybę peržiūrėti baudžiamosios justicijos teisės turinį. Trečia, praktinis poreikis modernizuoti bausmių vykdymo sistemą, mažinti laisvės atėmimo dominavimą ir užtikrinti bausmių proporcingumą skatino ieškoti modernesnio ir labiau individualizuoto baudžiamosios atsakomybės modelio. Ši reforma

²⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, patvirtintas įstatymu Nr. VIII-1968, priimtu 2000 m. rugsėjo 26 d. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, patvirtintas įstatymu Nr. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741, priimtu 2002 m. kovo 14 d. *Valstybės žinios*, 2002-04-09, Nr. 37-1341.

³⁰ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, patvirtintas įstatymu Nr. IX-994, priimtu 2002 m. birželio 27 d. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

nutraukė daugiau nei kelis dešimtmečius trukusį baudžiamosios teisės paveldo galiojimą ir suformavo naują, europinės teisinės tradicijos principais grįstą baudžiamosios justicijos sistemą.

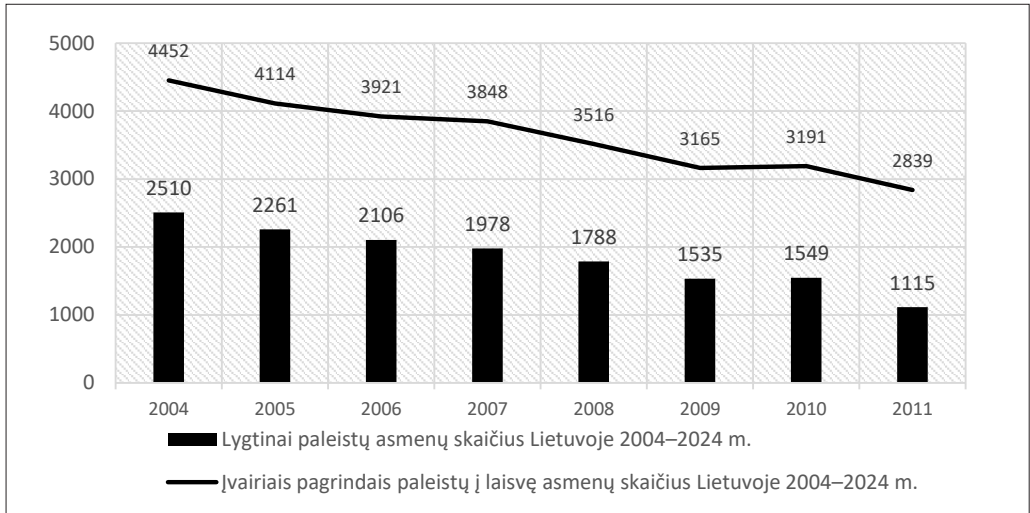
2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus Bausmių vykdymo kodeksui, vėliau lygtinio paleidimo instituto reglamentavimas iš esmės buvo keičiamas kelis kartus. Nagrinėjant pirminę 2003 m. gegužės 1 d. redakcijos Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnyje įtvirtintą lygtinio paleidimo koncepciją, aiškiai jaučiama tuometinė nuteistųjų asmenų „taisymo“ politika. Tuometinė redakcija, numachiusi materialias lygtinio paleidimo sąlygas, įtvirtino, kad „asmenys, kuriuos įmanoma toliau taisyti neizoliuotus nuo visuomenės, bet prižiūrimus, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų, [...] jeigu yra įsipareigoję doru elgesiu ir stropiu darbu įrodyti, kad pasitaisys“. Reikia pažymėti, kad formaliosios lygtinio paleidimo sąlygos iš esmės skyrėsi skirtingose drausminėse grupėse esantiems nuteistiesiems – lengvosios grupės sąlygomis bausmę atliekantiems buvo keliamas reikalavimas atlikti ne mažiau kaip pusę paskirtos bausmės, tuo tarpu paprastoje grupėje bausmę atliekantiems – du trečdalius arba tris ketvirtadalius (recidyvistams). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad specialios lygtinio paleidimo sąlygos buvo numatytos nėščioms moterims, taip pat asmenims, turintiems vaikų iki septynerių metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų, tokius kriterijus atitinkantiems tėvams lygtinio paleidimo taikymas galėjo būti svarstomas atlikus vieną trečdalį bausmės.

Pirmasis esminis lygtinio paleidimo instituto pakeitimas buvo padarytas 2012 m., priėmus Lietuvos Respublikos probacijos įstatymą³¹ bei sukūrus lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijas³². Performuluoti lygtinio paleidimo taikymo sąlygas bei įkurti lygtinio paleidimo komisijas skatino laikmečio realijų ir poreikių nebeatitinkančios ir nepasiteisinusios lygtinio paleidimo sąlygos ir siekis didinti lygtinai paleidžiamų asmenų skaičių, labiau atsižvelgti į rizikos veiksnius ir nuteistųjų poreikius³³. Analizuojant 2012 m. bausmių vykdymo sistemos pokyčius, Probacijos įstatymo aiškinamajame rašte nurodoma, kad tuometiniai teisės aktai nenumatė asmens pakartotinio nusikalstamo elgesio tikimybės vertinimo, informacijos rinkimo apie kaltinamojo ar nuteistojo asmenybę, jo socialinę aplinką, kriminogeninius veiksnius, kurie padėtų individualizuoti baudžiamosios atsakomybės realizavimo priemones. Įstatymai nenumatė ir socialinio tyrimo išvadų, kurios padėtų teismui individualizuoti probacijos sąlygas. Veiksmingos probacijos vykdymo sistemos Lietuvoje nebuvimas neužtikrino asmenų, kuriems paskirta probacija, pozityvaus resocializacijos proceso, kuris leistų optimaliai įgyvendinti nusikalstamų veikų prevenciją, mažinti jų recidyvą ir laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių. Vertinant lygtinio paleidimo taikymo statistiką 2004–2011 m. (žr. 1 pav.), matyti, kad 2004 m. lygtinai buvo paleista 2510 asmenų, tuo tarpu įvairiais pagrindais į laisvę paleistų asmenų skaičių sudarė 4452 asmenys, taigi, iš viso lygtinai paleisti asmenys sudarė 56,3 proc. įvairiais pagrindais į laisvę paleistų asmenų dalies. 2005 metais lygtinai buvo paleistas 2261 asmuo (sudarė 54,9 proc. įvairiais pagrindais į laisvę paleistų asmenų dalies), įvairiais pagrindais į laisvę paleistų asmenų skaičius siekė 4114. 2006 m. lygtinai paleista – 2106 asmenys (53,7 proc.), įvairiais pagrindais – 3921. 2007 m. lygtinai paleista – 1978 asmenys (51,3 proc.), įvairiais pagrindais – 3848, 2008 m. – 1788 asmenys (50,8 proc.), įvairiais pagrindais – 3516, 2009 m. – 1535 (48,5 proc.), įvairiais pagrindais – 3165, 2010 m. – 1549 (48,5 proc.), įvairiais pagrindais – 3191, 2011 m. – 1115 (39,27 proc.), įvairiais pagrindais – 2839.

³¹ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas Nr. XI-1860, priimtas 2011 m. gruodžio 22 d. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 4-108.

³² Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 6 d. įsakymas Nr. 1R-154 „Dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 65-314.

³³ SAKALAUSKAS, Gintautas et al. (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, p. 379.

1 pav. Lygtinio paleidimo taikymo 2004–2011 m. statistika Lietuvoje (iš viso ir lygtinai paleistų asmenų skaičius)³⁴

2012 m. birželio 19 d. įsigaliojo naujas lygtinio paleidimo instituto reguliavimas, kuriuo įtvirtintos konkretnės materialiosios lygtinio paleidimo taikymo sąlygos – laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji, kurie įvykdė individualiame socialinės rehabilitacijos plane numatytas priemones ir kurių nusikalstamo elgesio rizika, elgesys bausmės atlikimo metu ir kitos reikšmingos aplinkybės sudaro pagrindą manyti, kad jie laikysis įstatymų ir nenusikals, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų. Be to, būtina atlikti laisvės atėmimo bausmės dalis buvo susieta su paskirtos laisvės atėmimo bausmės dydžiu, siekiant užtikrinti bausmės teisingumo ir proporcingumo principus. Be to, buvo panaikinti lygtinio paleidimo sąlygų taikymo ypatumai, susiję su nėsčių moterų bei tėvų, turinčių mažamečių ar nepilnamečių vaikų, padėtimi³⁵.

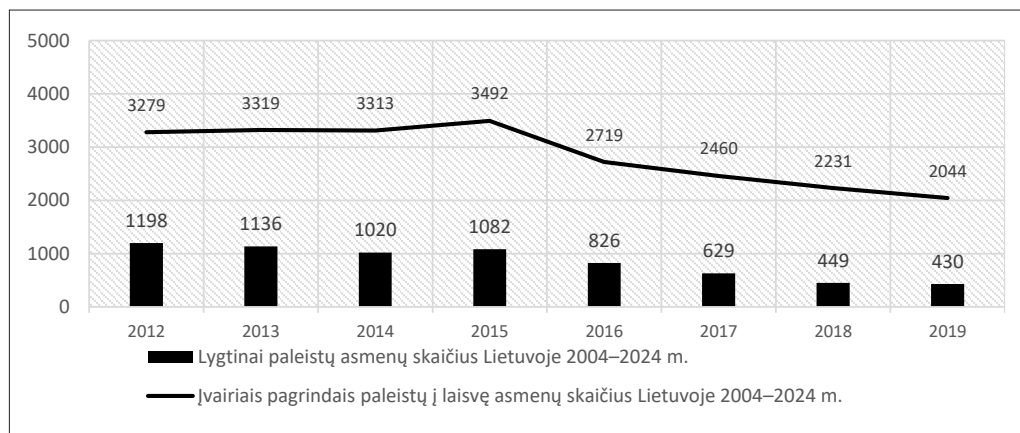
Nors bausmių vykdymo sistemos pokyčiai kėlė didelių lūkesčių, lygtinį paleidimą Lietuvoje tuo metu tyrę autoriai pastebėjo³⁶, kad po Probacijos įstatymo ir Bausmių vykdymo kodekso pakeitimų įsigaliojimo, lygtinis paleidimas imtas taikyti rečiau, kadangi teismai lygtinį paleidimą taikė tik maž-

³⁴ Parengta vadovaujantis Kalėjimų tarnybos viešai skelbiamų ataskaitų duomenimis (2004–2018 m.) bei G. Sakalausko, L. Jarutienės, V. Kalpoko, R. Vaičiūnienės parengtos monografijos „Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos“, p. 404, 90 pav. pateikta statistika (2017–2004 m.).

³⁵ Bausmių vykdymo kodekso redakcijų, galiojusių nuo 2012 m. birželio 19 d. iki 2019 m. liepos 6 d., 152 straipsnyje įtvirtintas išimtinis kriterijus, kuriuo vadovaujantis motinos ir vaiko interesais bei atsižvelgiant į atliktos bausmės dalį, nuteistosios elgesį bausmės atlikimo metu, padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, įvykdytas individualiame socialinės rehabilitacijos plane numatytas priemones, taip pat kai nuteistosios nusikalstamo elgesio rizika ir kitos reikšmingos aplinkybės sudaro pagrindą manyti, kad ji laikysis įstatymų ir nenusikals, lygtinis paleidimas gali būti taikomas.

³⁶ MICHAILOVIČ, Ilona *et al.* (2017). Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo problemos Lietuvoje. *Kriminologijos studijos*, 4, 148. VOSYLIŪTĖ, Anželika (2017). Lygtinis paleidimas kaip integracijos prielaida: teismų sprendimų problemos. Iš: *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, p. 205–231; SAKALAUSKAS, Gintautas *et al.* (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Vilnius: Teisės institutas, p. 18; SAKALAUSKAS, Gintautas (2013). Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 4(82), 5–39; SAKALAUSKAS, Gintautas; JARUTIENĖ, Liubovė (2015). *Probacijos veiksmingumo vertinimas. Lietuvos teisės instituto mokslo tyrimai*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, p. 14.

daug pusei nuteistųjų, kurių prašymams dėl lygtinio paleidimo pritarė lygtinio paleidimo komisijos³⁷. 2012 m. lygtinio paleidimo taikymo statistika buvo mažiausia per visą atkurtos nepriklausomybės laikotarpį: lygtinai buvo paleisti tik 1198 asmenys, įvairiais pagrindais – 3279, lygtinai paleisti asmenys sudarė 36,5 proc. visų tais metais iš įkalinimo įstaigų paleistų asmenų³⁸. Vėliau šie rodikliai ir toliau mažėjo (žr. 2 pav.): 2013 m. – lygtinai paleisti 1136 asmenys, įvairiais pagrindais – 3319, lygtinai paleisti asmenys sudarė 34,2 proc. įvairiais pagrindais į laisvę paleistų asmenų dalies, 2014 m. – lygtinai paleisti 1020, įvairiais pagrindais – 3313, lygtinai paleisti asmenys sudarė 30,8 proc., 2015 m. lygtinai paleisti 1082 asmenys, įvairiais pagrindais – 3492, todėl lygtinai paleisti asmenys sudarė 31 proc., 2016 m. lygtinai paleisti 826 (30,4 proc.) asmenys, įvairiais pagrindais – 2719, 2017 m. – lygtinai paleisti 629 (25,6 proc.), įvairiais pagrindais – 2460, 2018 m. lygtinai paleisti 449 asmenys (20,1 proc.), įvairiais pagrindais – 2231, 2019 m. lygtinai paleistų asmenų skaičius buvo mažiausias – 430 ir tai sudarė 21 proc. visų iš įkalinimo įstaigų įvairiais pagrindais paleistų asmenų, kurių skaičius siekė viso labo 2044.

2 pav. Lygtinio paleidimo taikymo 2012–2019 m. statistika Lietuvoje (iš viso ir lygtinai paleistų asmenų skaičius)³⁹

Analizuojant lygtinio paleidimo taikymo statistiką Lietuvoje (žr. 3 pav.), matyti, kad lygtinai paleidžiamų asmenų skaičius nuo 2004 m. iš esmės mažėjo iki pat 2020 m.

Nuo 2020 m. liepos 1 d. Lietuvoje pradėjo veikti mišrusis lygtinio paleidimo modelis, kuris įtvirtino automatinio lygtinio paleidimo galimybę⁴⁰. Nuteistieji, išskyrus tuos, kuriems iš dalies atidėtas bausmės vykdymas buvo panaikintas, taip pat kuriems lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos buvo panaikintas ar kurių nusikalstamo elgesio rizika didelė ir kurie nedaro pažangos, kad sumažintų savo

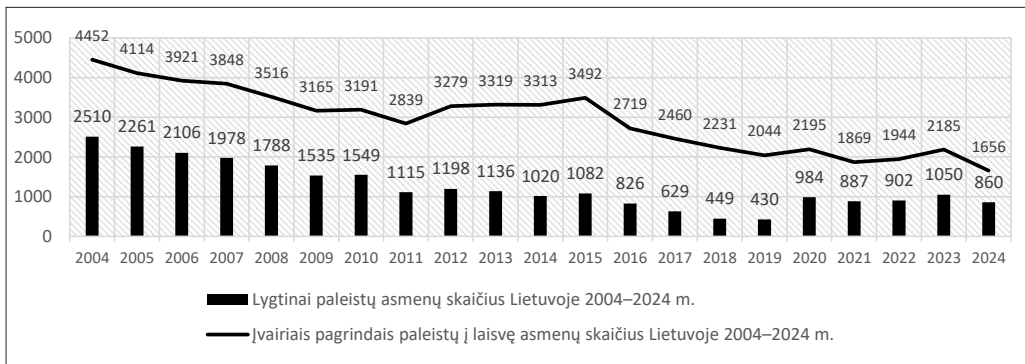
³⁷ MICHAILOVIČ, Ilona *et al.* (2017) Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo problemos Lietuvoje. *Kriminologijos studijos*, 4, 147.

³⁸ SAKALAUSKAS, Gintautas *et al.* (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Vilnius: Teisės institutas, p. 403.

³⁹ Parengta vadovaujantis Kalėjimų tarnybos viešai skelbiamų ataskaitų duomenimis (2024–2018 m.) bei G. Sakalausko, L. Jarutienės, V. Kalpoko, R. Vaičiūnienės parengtos monografijos „Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos“, p. 404, 90 pav. pateikta statistika (2017–2004 m.).

⁴⁰ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 2019 m. birželio 27 d. pakeitimo įstatymas Nr. XIII-2264.

nusikalstamo elgesio riziką, nuteistieji, atliekantys bausmę už labai sunkius nusikaltimus, taip pat nuteistieji, atlikę bausmę už tam tikrus sunkius nusikaltimus⁴¹, atlikę tris ketvirtadalius paskirtos laisvės atėmimo bausmės, lygtinai paleidžiami iš laisvės atėmimo vietų įstaigų taikant jiems intensyvią priežiūrą. Mišrusis lygtinio paleidimo modelis, kai dauguma asmenų yra paleidžiami įvertinus formaliąsias ir materialiąsias sąlygas, o tam tikras sąlygas atitinkantys – automatiškai, leido reikšmingai padidinti lygtinai paleidžiamų asmenų skaičių 2020–2024 m. (žr. 3 pav). 2020 m. lygtinai paleisti 984 asmenys, įvairiais pagrindais iš įkalinimo įstaigos paleisti 2195 asmenys, lygtinai paleistų asmenų dalis sudarė 44,9 proc., 2021 m. lygtinai paleisti 887 (47,4 proc.), įvairiais pagrindais – 1869, 2022 m. lygtinai paleisti 902 asmenys (46,3 proc.), įvairiais pagrindais – 1944, 2023 m. lygtinai paleista 1050 asmenų (48 proc.), įvairiais pagrindais – 2185, 2024 m. lygtinai paleista 860 (51,9 proc.), įvairiais pagrindais – 1656 asmenys.

3 pav. Lygtinio paleidimo taikymo 2004–2024 m. statistika Lietuvoje (iš viso ir lygtinai paleistų asmenų skaičius)⁴²

Materialiosios lygtinio paleidimo sąlygos, vadovaujantis Bausmių vykdymo kodekso 82 straipsnio 1 dalimi⁴³, susijusios su nuteistojo asmens maža nusikalstamo elgesio rizika arba akivaizdžia pažanga ją mažinant, o formaliosios – su numatyta reikalinga atlikti laisvės atėmimo bausmės dalimi (žr. 3 lentelę).

Nors pastaraisiais metais lygtinis paleidimas taikomas dažniau, viena iš esminių jo taikymo problemų yra Lygtinio paleidimo komisijos ir teismų darbo sinergija. 4 lentelėje matyti, kad komisijos iš visų nagrinėtų atvejų 2021–2024 m. laikotarpiu lygtinį paleidimą patvirtinę sprendimai sudaro 23–27 proc., tačiau galutinis lygtinai paleidžiamų asmenų skaičius reikšmingai sumažėja dėl teismų sprendimų netaikyti lygtinio paleidimo. Statistiniai duomenys rodo, jog 2021 m. teismai nagrinėjo 1354 lygtinio paleidimo taikymo atvejus, iš kurių 312 atvejų (23 proc.) priėmė sprendimą taikyti lygtinį paleidimą, 2022 m. nagrinėjo 1347 atvejus, priėmė sprendimą taikyti 310 atvejų (23 proc.), 2023 m. nagrinėjo

⁴¹ Automatinis lygtinis paleidimas nėra taikomas nuteistiesiems, atliekantiems bausmę už sunkius nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nusikaltimų žmogaus sveikatai, nusikaltimų žmogaus laisvei, žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui bei nusikaltimų visuomenės saugumui skyriuose.

⁴² Parengta vadovaujantis Kalėjimų tarnybos viešai skelbiamų ataskaitų duomenimis (2024–2018 m.) bei G. Sakalausko, L. Jarutienės, V. Kalpoko, R. Vaičiūnienės parengtos monografijos „Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos“, p. 404, 90 pav. pateikta statistika (2017–2004 m.).

⁴³ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, patvirtintas įstatymu Nr. IX-994, priimtu 2002 m. birželio 27 d. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

1376 atvejus, tenkino 372 (27 proc.), 2024 m. nagrinėjo 1036 atvejus, tenkino 352 (34 proc.) sprendimus. Sprendimų dėl lygtinio paleidimo taikymo patvirtinimo metu nuteistojo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas bei pasiekta pažanga ją mažinant atsiduria tam tikrame teismų interpretacijų sūkuryje. Kitaip tariant, atlikta veiklos analizė atskleidžia, kad lygtinio paleidimo taikymo augimas nuo 2021 m. daugiausia yra 2020 m. įtvirtinto automatinio lygtinio paleidimo tam tikroms nuteistųjų grupėms padarinys.

3 lentelė. Lygtinio paleidimo taikymo pagrindai Lietuvoje pagal Bausmių vykdymo kodekso 82 straipsnį (2024 m. liepos 18 d. redakcija)

DISKRECINIS PALEIDIMAS			
Materialiosios sąlygos	Formaliosios sąlygos	Asmenų kategorijos	Taiko
Žema elgesio rizika arba padaryta akivaizdi pažanga ją mažinant.	Atlikta 1/3 bausmės.	Nuteisti už nusikaltimus, padarytus dėl neatsargumo, taip pat nepilnamečiai ir kiti nuteistieji, kuriems paskirta bausmė neviršija ketverių metų laisvės atėmimo.	Lygtinio paleidimo komisija.
	Atlikta 1/2 bausmės.	Nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija ketverius metus, bet neviršija dešimt metų laisvės atėmimo.	Apylinkės teismas nutartimi patvirtindamas lygtinio paleidimo komisijos nutarimą taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą.
	Atlikta 2/3 bausmės.	Nuteistieji, kuriems paskirta bausmė viršija dešimt metų, bet neviršija dvidešimt penkerių metų laisvės atėmimo.	Apylinkės teismas nutartimi patvirtindamas lygtinio paleidimo komisijos nutarimą taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą.
Paleidimas su intensyvia priežiūra			
	Terminuoto laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji, sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, vadovaujantis Bausmių vykdymo kodekso 82 straipsnio 1 ir 2 dalimis, gali būti lygtinai paleisti iki devynių mėnesių anksčiau, negu nustatyta šiose dalyse.		
AUTOMATINIS PALEIDIMAS			
	Atlikus 3/4 bausmės bei sutikus su intensyvia priežiūra.	Išskyrus tuos, kurie nurodyti Bausmių vykdymo kodekso 82 str. 2 d. bei kurių nusikalstamo elgesio rizika didelė ir kurie nedaro pažangos, kad ją sumažintų, arba už labai sunkius nusikaltimus, ir nuteistuosius, atliekančius bausmę už sunkius nusikaltimus, nurodytus Baudžiamojo kodekso XVIII, XX, XXI, XXXV skyriuose.	

4 lentelė. Laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų lygtinio paleidimo 2022–2024 m. suvestinė ataskaita⁴⁴

	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.
Komisijos nagrinėtų atvejų skaičius	2729	2682	3017	2174
Komisijos sprendimų taikyti lygtinį paleidimą skaičius	637	725	826	591
<i>Komisijos priimtų sprendimų taikyti lygtinį paleidimą procentas:</i>	<i>23 proc.</i>	<i>27 proc.</i>	<i>27 proc.</i>	<i>27 proc.</i>
Teismų nagrinėtų atvejų skaičius	1354	1347	1376	1036
Teismų priimtų sprendimų taikyti lygtinį paleidimą skaičius:	312	310	372	352
<i>Teismų priimtų sprendimų taikyti lygtinį paleidimą procentas</i>	<i>23 proc.</i>	<i>23 proc.</i>	<i>27 proc.</i>	<i>34 proc.</i>
Automatinio lygtinio paleidimo taikymo atvejai (BVK 82 str. 1 d. 1 p.)	920	909	987	713
Diskreciniu būdu priimtų sprendimų dėl lygtinio paleidimo taikymo atvejai (Bausmių vykdymo kodekso 82 str. 1 d. 2–3 p. ir 82 str. 2 d.)	949	1035	1198	943
Diskreciniu bei automatinio būdu lygtinai paleistų nuteistųjų skaičius	1869	1944	2185	1656

J. M. Caplan viename savo tyrime atkreipė dėmesį, kad esminė šiuolaikinės lygtinio paleidimo sistemos nesėkmė yra ta, kad sėkmė nėra tinkamai apibrėžta. Kadangi tai, kas iš tiesų yra sėkmė, lieka neįvertinta, nes siekiama realiai nepasiekiamo tobulumo⁴⁵. Į šią problemą dėmesį taip pat atkreipė ir F. Dünkel, jo teigimu, teisės aktuose turėtų būti nuodugniai apibrėžti pažangos kriterijai⁴⁶.

Spręsdami dėl lygtinio paleidimo, teismai vertina nuteistojo gautas drausmines nuobaudas, dalyvavimą tam tikrose programose, nustatytos tvarkos laikymąsi, tačiau net ir šie veiksniai nėra vertinami nuosekliai, skirtingose bylose tapatiems faktams suteikdami skirtingą reikšmę. Pavyzdžiui, viename sprendime⁴⁷ teismas neigiamai įvertino nebegaliojančių nuobaudų faktą, kaip neva parodantį nuteistojo požiūrį į bausmės vykdymą – „nors nuobaudos negaliojančios, tačiau tai nuteistąjį charakterizuoja neigiamai ir rodo, jog nuteistasis, net ir būdamas laisvės atėmimo vietoje, nesugeba paklusti privalomoms pataisos įstaigos vidaus tvarkos taisyklėms, todėl vien tik nuobaudų buvimo faktas neleidžia šio nuteistojo elgesį bausmės atlikimo metu laikyti nepriekaištingu ir pavyzdingu“. Tuo tarpu kituose teismų sprendimuose, konstatavus, jog nuteistasis, pavyzdžiui, turi „4 nebegaliojančias nuobaudas“⁴⁸, „yra baustas 3 kartus, tačiau nuobaudos negalioja“⁴⁹; „buvo baustas drausmine tvarka septynis kartus, nuobaudos negaliojančios“⁵⁰, sprendimas paleisti nuteistąjį lygtinai buvo patvirtintas.

⁴⁴ Sudaryta remiantis Lietuvos probacijos tarnybos Lygtinio paleidimo taikymo ataskaitomis (2021–2024 m.) bei Nacionalinės teismų administracijos pateiktais duomenimis pagal individualią užklausą.

⁴⁵ CAPLAN, Joel M. (2006). *Parole System Anomie: Conflicting Models of Casework and Surveillance*, p. 33.

⁴⁶ DÜNKEL, Frieder et al. (2014). *European Treatment, Transition Management and Re-Integration of High-Risk Offenders: Results of the Final Conference at Rostock-Warnemünde, 3–5 September 2014, and Final Evaluation Report of the Justice-Cooperation-Network (JCN)-Project “European treatment and transition management of high-risk offenders”*, Forum Verlag Godesberg GmbH, p. 96.

⁴⁷ Alytaus apylinkės teismo 2022 m. gruodžio 8 d. nutartis Nr. T-840-878/2022; Alytaus apylinkės teismo 2022 m. gruodžio 7 d. nutartis Nr. T-829-791/2022; Alytaus apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 7 d. nutartis Nr. T-793-800/2022.

⁴⁸ Alytaus apylinkės teismo 2022 m. gegužės 24 d. nutartis Nr. T-235-791/2022.

⁴⁹ Alytaus apylinkės teismo 2021 m. balandžio 26 d. nutartis Nr. T-359-878/2021.

⁵⁰ Alytaus apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 7 d. nutartis Nr. T-793-800/2022.

Teismų praktikos nenuoseklumą rodo ir kitas gana dažnas teismų argumentas, kad „aplinkybė, jog nuteistasis nėra baustas drausmine tvarka, tik patvirtina, kad jis elgiasi taip, kaip privalo elgtis kiekvienas laisvės atėmimo bausmę atliekantis nuteistasis, bet tai, kad jis neturi nuobaudų, dar nėra absoliutus įrodymas, jog nuteistasis ir laisvėje pasirinktų tinkamus elgesio modelius“⁵¹.

Teismų sprendimuose galima rasti ir daugiau vienas kitam prieštaraujančių argumentų, pavyzdžiui, viena vertus, „sprendžiant dėl nuteistojo pažangos, mažinant nustatytų veiksmų įtaką nusikalstamo elgesio rizikai, vertinamas jo požiūris į izoliacijos sąlygas ir nustatytos tvarkos laikymąsi, taip pat atsižvelgiama į individualiame socialinės rehabilitacijos plane numatytų priemonių įgyvendinimą, nuteistojo dalyvavimą elgesio pataisos programose bei šių priemonių ir programų rezultatus“⁵², kita vertus, „teismo vertinimu, nuteistojo dalyvavimas socialinės rehabilitacijos programose, tikėtina, jog yra įtakotas bei formuojamas jo turimo bei siekiamo vieningo tikslo – kuo greičiau išeiti į laisvę. Be to, dalyvavimas rehabilitacinėse programose buvo rekomenduotas ir Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos ... dalyvauti nusikalstamo elgesio riziką mažinančiose programose bei kreiptis į priklausomybių specialistus dėl dalyvavimo priklausomybių rehabilitacijos programose. Atsižvelgiant į tai, teismo vertinimu, nuteistojo dalyvavimas rehabilitacinėse programose neturi būti išskirtinai sureikšminamas“⁵³. Tokie vienas kitam prieštaraujantys teismų argumentai buvo nustatyti ir ankstesniuose tyrimuose⁵⁴.

Į nuteistųjų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos bei daromos pažangos vertinimo problemą dėmesį atkreipė ir Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga⁵⁵, iškėlus klausimą, ar toks neapibrėžtas nusikalstamos rizikos mažinimo procesas, kai nėra numatytų konkrečių rekomendacijų nuteistiesiems, kaip nusikalstamo vertinimo rizikos balus susimažinti, neturėtų būti detalizuotas. Vienas iš pareiškėjų savo skunde Seimo kontrolierių įstaigai nurodė, jog labai stengiasi gerai elgtis, neturi drausminių nuobaudų, lanko visas pataisos įstaigoje siūlomas programas, lankosi pas psichologus, tačiau nesupranta, kodėl šios pastangos nepadedą sumažinti kintamų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo balų⁵⁶. Seimo kontrolieriui skirtame atsakyme Lietuvos kalėjimų tarnyba nurodė, kad rizika pakartotinai nusikalsti mažina ne dalyvautų programų skaičius, o fiksuoti vertinamojo mąstymo pokyčiai⁵⁷. Seimo kontrolierių įstaigoje gaunamų skundų turinys atskleidė, kad nuteistieji neturi pakankamai žinių, kokiais būdais ir priemonėmis ir kaip elgdami gali atitikti materialiąsias lygtinio paleidimo taikymo sąlygas. Toks neapibrėžtumas, pasak Seimo kontrolieriaus, nuteistuosius verčia manyti, kad dalyvaujant visose pataisos įstaigos siūlomose programose, pavyzdžiai elgdami, turės / neturės galimybę sumažinti dinaminis (kintamuosius) nusikalstamo elgesio rizikos balus. Jiems nėra aiškus įkalinimo įstaigoje daromos pažangos turinys, nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo balų mažinimo sistema⁵⁸.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad teismų praktikos nevienodumas ir nenuoseklumas vertinant lygtinio paleidimo metariausias sąlygas, leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos bausmių vykdymo teisės

⁵¹ Alytaus apylinkės teismo 2022 m. sausio 27 d. nutartis Nr. T-2-297/2022.

⁵² Alytaus apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 14 d. nutartis Nr. T-543-791/2021.

⁵³ Alytaus apylinkės teismo 2022 m. gruodžio 8 d. nutartis Nr. T-840-878/2022.

⁵⁴ MICHAILOVIČ, Ilona *et al.* (2017). Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo problemos Lietuvoje. *Kriminologijos studijos*, 4, p. 148; VOSYLIŪTĖ, Anželika (2017). Lygtinis paleidimas kaip integracijos prielaida: teismų sprendimų problemos. Iš: *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys*. Lietuvos teisės institutas, p. 205–231.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2019 m. gruodžio 13 d. pažyma Nr. 4D–2018/1-894 „Dėl X skundo prieš Kalėjimų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos“.

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2019 m. gruodžio 13 d. pažyma Nr. 4D–2018/1-894 „Dėl X skundo prieš Kalėjimų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos“.

aktuose trūksta aiškaus materialųjų sąlygų turinio atskleidimo. Praktikos nevienodumas ne tik neleidžia efektyviai taikyti lygtinio paleidimo instituto, bet mažina ir pačių kalinių motyvaciją, jie nežino, kokias sąlygas jie turi atitikti, susiduriama su nuteistųjų rizikos pervertinimo problema.

Išvados

Atlikus lygtinio paleidimo teorinio pagrindimo ir sisteminių problemų Lietuvoje analizę, galima padaryti tokias išvadas:

1. Empiriniai duomenys rodo, kad lygtinai paleisti asmenys, kurie lygtinio paleidimo metu padaro naujas nusikalstamas veikas, sudaro itin mažą dalį, todėl galima teigti, kad daugeliui lygtinai paleistų asmenų pavyksta sėkmingai integruotis į visuomenę, laikytis teisės nuostatų ir užbaigti bausmės atlikimą. Lygtinis paleidimas yra reikšminga kalinimo atvėrimo ir integracijos priemonė, sudaranti prielaidų palaipsniui grįžti į visuomenę, užtikrinti nuoseklia, kontrolės ir paramos priemonėmis grindžiamą nuteistojo adaptaciją.
2. Lietuvoje lygtinio paleidimo institutas patyrė reikšmingą teisinę ir organizacinę transformaciją, kuri pakeitė jo taikymo praktiką. 2012 m. įvykė pokyčiai, susiję su Probacijos įstatymo įsigaliojimu ir Lygtinio paleidimo komisijos veiklos pradžia, lygtinio paleidimo taikymo statistikoje reikšmingų rezultatų nepasiekė. 2020 m. įtvirtinus automatinio lygtinio paleidimo galimybę tam tikriems nuteistiesiems, pastebimas lygtinio paleidimo taikymo augimas.
3. Lygtinio paleidimo taikymo praktikoje kyla sunkumų dėl nenuoseklios Lygtinio paleidimo komisijos ir teismų sąveikos. Materialiųjų lygtinio paleidimo taikymo sąlygų turinys nėra atskleistas teisės aktuose, todėl praktikoje kyla rizika netinkamai interpretuoti nuteistųjų pažangos procesus bei pervertinti nuteistųjų pakartotinio nusikalstamo elgesio riziką.

Literatūra

Teisės aktai

- American Correctional Association, Declaration of Principles, 1870 (istorinis ir deklaratyvus dokumentas; ne Europos teisinės sistemos dalis, bet turėjęs idėjinę įtaką probacijos bei lygtinio paleidimo raidai) [online]. https://www.aca.org/ACA_Member/ACA/ACA_Member/AboutUs/Dec.aspx
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(92)16, Dėl Europos taisyklių dėl bendrijos sankcijų ir priemonių, 1992 m. spalio 19 d. [online]. <https://rm.coe.int/09000016809dcb63>
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Rec (2003) 22, Dėl lygtinio paleidimo (conditional release), 2003 m. rugsėjo 24 d. [online]. [https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805df03f%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22\]}](https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805df03f%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22]})
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Rec(2006)2, Dėl Europos kalėjimų taisyklių, 2006 m. [online]. <https://rm.coe.int/16804d22f9>
- Europos Tarybos 2008 m. lapkričio 27 d. pamatinis sprendimas 2008/947/TVR dėl teismo sprendimų ir sprendimų dėl lygtinio nuteisimo tarpusavio pripažinimo principo taikymo siekiant užtikrinti lygtinio atleidimo priemonių ir alternatyvių sankcijų priežiūrą [interaktyvus]. https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2008/947/oj
- Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija CM/Rec(2010)1, Dėl Europos probacijos taisyklių, 2010 m. [interaktyvus]. <https://rm.coe.int/16804c18f1>
- Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas, priimtas 1961 m. birželio 26 d. *Výriausybės žinios*, 1961-01-01, Nr. 18-147.
- Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, suvestinė (1997-10-16 – 1997-11-19).
- Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, suvestinė (2001-08-03 – 2001-10-08).
- Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, suvestinė (2001-10-09 – 2001-11-07).
- Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, Įstatymas Nr. IX-994, priimtas 2002 m. birželio 27 d. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.
- Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas, Įstatymas Nr. XI-1860, priimtas 2011 m. gruodžio 22 d. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 4-108.

Specialioji literatūra

- BLAKESLEY, Christopher L. (1987). Conditional Liberation (Parole) in France. *Scholarly Works*, 315, 3–10.
- BRUINSMA, Gerben *et al.* (2014). *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, Springer, 1261–1262.
- CAPLAN, Joel, M. (2006). Parole System Anomie: Conflicting Models of Casework and Surveillance. *Federal probation*, 70(3), 10.
- Correction History. *Origins of Parole & Its History in NY*, 2001, 2–5 [interaktyvus]. <https://www.correctionhistory.org/html/chronicl/parole/parolepage3.htm>
- DOEREN, Stephen, E. *et al.* (1982). *Community Corrections*. Anderson Publishing Company.
- DÜNKEL, Frieder *et al.* (2014). *European Treatment, Transition Management and Re-Integration of High-Risk Offenders: Results of the Final Conference at Rostock-Warnemünde*, Universitätsverlag Potsdam, 89–96.
- DÜNKEL, Frieder (2013). *Youth justice: European and international developments and (good) practices*. Research Handbook of Comparative Criminal Justice, 1256–1267.
- MERTL, Jiri *et al.* (2020). *Effects of the Institute of Conditional Release*. Prague: Research Institute for Labour and Social Affairs.
- MICHAILOVIČ, Ilona *et al.* (2017). Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų taikymo problemos Lietuvoje. *Kriminologijos studijos*, 4, 145–182. <https://doi.org/10.15388/CrimLithuan.2016.4.10731>.
- NORMANDEAU, Andre (1969). Pioneers in Criminology: Arnould Bonneville De Marsangy (1802–1894). *Journal of Criminal Law and Criminology*, 60(1), 28–30.
- NXUMALO, Thamsanqa E. (1997). *Parole Supervision: A Penological Perspective*, University of South Africa [online]. <http://hdl.handle.net/10500/15679>, 24–30.
- PADFIELD, Nicola *et al.* (2010). *Release from Prison: European Policy and Practice*. London: Willan.
- PRUIN, Ineke (2012). Prisoner Resettlement in Germany – New Approaches? *Revista de Asistentă Socială*, 3, 67–84 [interaktyvus]. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/prisoner-resettlement-germany-new-approaches/docview/1145518888/se-2>.
- SAKALAUSKAS, Gintautas *et al.* (2020). *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas.
- SAKALAUSKAS, Gintautas; JARUTIEŅĖ, Liubovė (2015). *Probacijos veiksmingumo vertinimas. Lietuvos teisės instituto mokslo tyrimai*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas.
- TOURNIER, Pierre, V. (2004). Systems of Conditional Release (Parole) in the Member States of the Council of Europe. *Open Edition Journals*, 1. <https://doi.org/10.4000/champnenal.378>
- VOSYLIŪTĖ, Andželika. Lygtinio paleidimo taikymą reglamentuojančių įstatymų kaita ir kokybė atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Iš: PRAPIESTIS, Jonas (sud.) (2024). *Lietuvos baudžiamosios justicijos teisė: patirtis ir ateitis. Liber amicorum profesoriui Gintarui Švedui*. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 548–575.
- VOSYLIŪTĖ, Andželika. Lygtinis paleidimas kaip integracijos prielaida: teismų sprendimų problemos. Iš: SAKALAUSKAS, Gintautas (sud.) (2017). *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje*. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 205–231.
- WALTER, Stree *et al.* (2010). *Strafgesetzbuch: Kommentar*, 28. Aufl., § 63, 7–10.

Teismų praktika

- Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje „Dybeku prieš Albaniją“, peticijos Nr. 41153/06.
- Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. vasario 12 d. sprendimas byloje „Kafkaris prieš Kiprą“, peticijos Nr. 9644/09.
- Alytaus apylinkės teismo 2021 m. balandžio 26 d. nutartis Nr. T-359-878/2021.
- Alytaus apylinkės teismo 2021 m. gruodžio 14 d. nutartis Nr. T-543-791/2021.
- Alytaus apylinkės teismo 2022 m. sausio 27 d. nutartis Nr. T-2-297/2022.
- Alytaus apylinkės teismo 2022 m. gegužės 24 d. nutartis Nr. T-235-791/2022.
- Alytaus apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 7 d. nutartis Nr. T-793-800/2022.
- Alytaus apylinkės teismo 2022 m. gruodžio 7 d. nutartis Nr. T-829-791/2022.
- Alytaus apylinkės teismo 2022 m. gruodžio 8 d. nutartis Nr. T-840-878/2022).
- Alytaus apylinkės teismo 2023 m. sausio 19 d. nutartis Nr. T-9-791/2023.

Kiti šaltiniai

- Lietuvos probacijos tarnybos 2020 m. sausio–gruodžio mėnesių duomenys „Darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnybos priežiūroje, statistinė ataskaita“.
- Lietuvos probacijos tarnybos 2021 m. sausio–gruodžio mėnesių duomenys „Darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnybos priežiūroje, statistinė ataskaita“.
- Lietuvos probacijos tarnybos 2022 m. sausio–gruodžio mėnesių duomenys „Darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnybos priežiūroje, statistinė ataskaita“.
- Lietuvos probacijos tarnybos 2023 m. sausio–gruodžio mėnesių duomenys „Darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnybos priežiūroje, statistinė ataskaita“.
- Lietuvos probacijos tarnybos 2024 m. sausio–gruodžio mėnesių duomenys „Darbo su asmenimis, esančiais Lietuvos probacijos tarnybos priežiūroje, statistinė ataskaita“.
- Lietuvos kalėjimų tarnybos Veiklos organizavimo skyriaus 2021 m. „Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos ataskaita“.
- Lietuvos kalėjimų tarnybos Veiklos organizavimo skyriaus 2022 m. „Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos ataskaita“.
- Lietuvos kalėjimų tarnybos Veiklos organizavimo skyriaus 2023 m. „Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos ataskaita“.
- Lietuvos kalėjimų tarnybos Veiklos organizavimo skyriaus 2024 m. „Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos ataskaita“.

Goda Norvaišytė yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios justicijos katedros jaunesnioji asistentė. Rengia mokslo daktaro disertaciją „Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų Lietuvoje ir užsienio šalyse“.

Goda Norvaišytė is a junior assistant at the Department of Criminal Justice, Faculty of Law, Vilnius University. She is a doctoral candidate whose doctoral dissertation title is “*Parole from Prisons in Lithuania and Abroad*”